EĞİTİM yayınevi

TEORİDEN UYGULAMAYA İKTİSAT

EVRENSEL SORUNLARA GÜNCEL VE AMPİRİK YAKLAŞIMLAR

EDİTÖRLER
DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN UĞURLU
DOÇ. DR. NAZİFE ÖZGE BEŞER

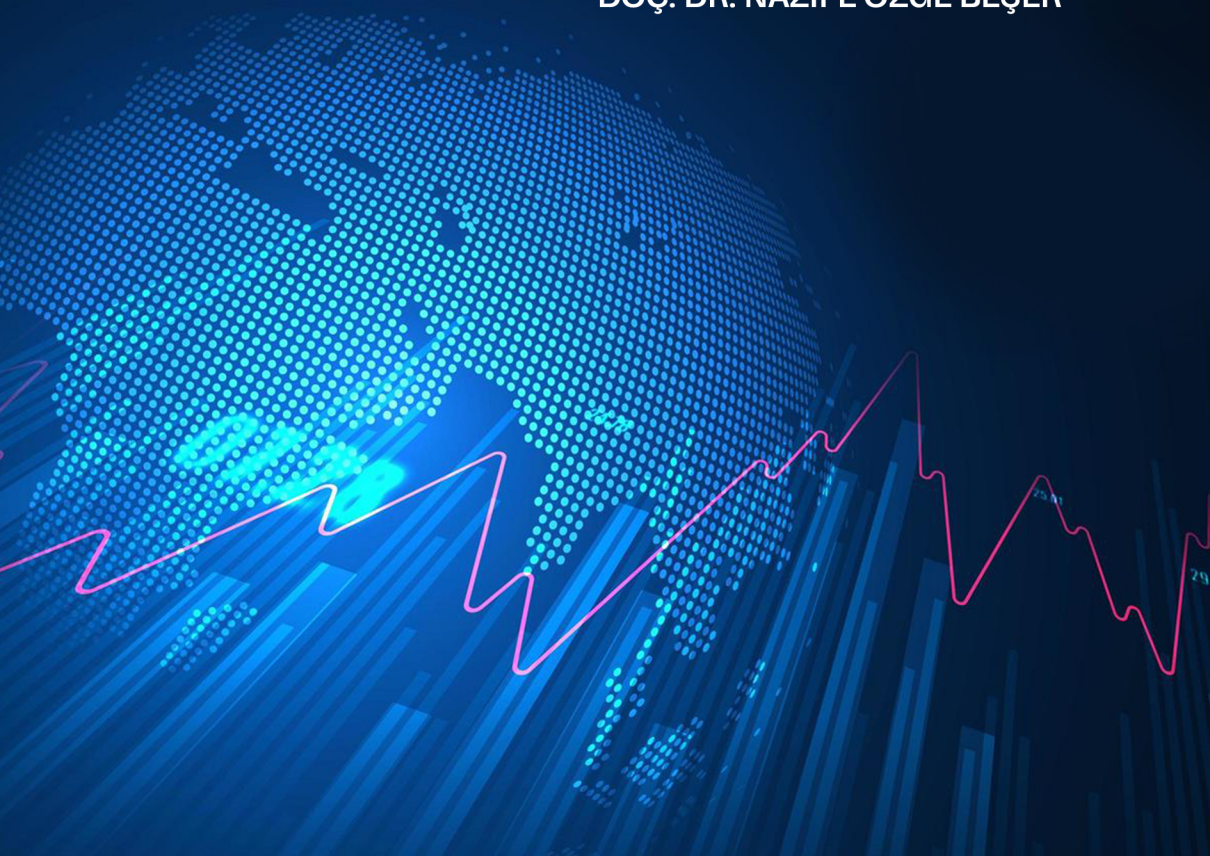

TEORİDEN UYGULAMAYA İKTİSAT

EVRENSEL SORUNLARA GÜNCEL VE AMPİRİK YAKLAŞIMLAR

EDİTÖRLER

DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN UĞURLU
DOÇ. DR. NAZİFE ÖZGE BEŞER

EĞİTİM
yayınevi

TEORİDEN UYGULAMAYA İKTİSAT EVRENSEL SORUNLARA GÜNCEL VE AMPİRİK YAKLAŞIMLAR

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Uğurlu, Doç. Dr. Nazife Özge Beşer

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)
Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)
Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam
Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Tasarım Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-385-514-7
1. Baskı, Aralık 2025

Kütüphane Kimlik Kartı

TEORİDEN UYGULAMAYA İKTİSAT EVRENSEL SORUNLARA GÜNCEL VE AMPİRİK YAKLAŞIMLAR
Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Uğurlu, Doç. Dr. Nazife Özge Beşer
VIII+193 s., 160x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-385-514-7

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
bilgi@kitapmatik.com.tr

EĞİTİM YAYINEVİ GRUBU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……V

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI: LİTERATÜR ARAŞTIRMASI 1

Ünzüle Kurt, Fatih Ballı

SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM..... 17

Zehra Doğan Çalışkan

SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: BRICS-T ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR PANEL VERİ ANALİZİ 30

Merve Sarı, Nazife Özge Beşer

FİNANSAL GELİŞME, DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME: PANEL EŞİK REGRESYON YAKLAŞIMI..... 46

Rıza Öztürk, Ebru Topcu

TÜRKİYE'DE ORMAN ÜRÜNLERİ AYAK İZİNİN DURAĞANLIK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME..... 67

Şekip Yazgan

VERGİLENDİRME POLİTİKALARI VE VERGİ TEŞVİKLERİNİN İKTİSADİ KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 78

Samet Gözel, Yusuf Demir

MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN YENİLENEBİLİR ENERJİ TÜKETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: G-20 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ 95

Bengü Açdoyuran

NOMİNAL FAİZ ORANLARI İLE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ..... 110

Volkan Tunç , Murat Beşer

YENİLENEBİLİR ENERJİ İLE ENFLASYON ARASINDAKİ BAĞLANTININ ANALİZİ 125

Ömer Faruk Ayyıldız, Süleyman Uğurlu

KRİPTO PARANIN, ALTIN, DOLAR ENDEKSİ, VIX VE PETROL FİYATLARI İLE ASİMETRİK İLİŞKİSİ: KANTİL ÜZERİNE KANTİL REGRESYON ANALİZDEN KANITLAR 144

Yunus Aslan, Mehmet Dinç

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN DİNAMİKLERİ 160

Ayşenur Ekerer, Yusuf Demir

VERGİ GELİRLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 180

Necmettin Eroğlu, Mehmet Dinç

Önsöz

Günümüzde hızla değişen ekonomik, toplumsal ve çevresel koşullar, iktisat biliminin hem teorik hem de ampirik yaklaşımlarla birlikte değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Karmaşık ekonomik sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için, kuramsal düşünce ile veri temelli analizlerin bir arada ve dengeli biçimde kullanılması önem taşımaktadır. Gelir eşitsizlikleri, dijital dönüşüm, çevresel sürdürülebilirlik, enerji krizleri, finansal kırılganlıklar, kadın istihdamı, genç işsizliği ve enflasyon gibi güncel sorunlar, yalnızca teorik çerçeveler içinde değil, aynı zamanda ampirik gözlemler ve somut veri analizleriyle birlikte ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda "Teoriden Uygulamaya İktisat: Evrensel Sorunlara Güncel ve Ampirik Yaklaşımlar" isimli kitap, günümüzün karmaşık ekonomik sorunlarını anlamak ve çözüm üretmek için teorik yaklaşımlarla ampirik analizleri bir araya getirmektedir. Kitapta yer alan bölümler, iktisat kuramlarını güncel veriler ve yöntemlerle destekleyerek hem akademik çalışmalara katkı sağlamayı hem de politika yapıcılar, uygulayıcılar ve öğrencilere rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu kitapta, farklı makroekonomik sorunları ele alan on iki özgün çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların her biri, özgün araştırma sorularıyla şekillenen kuramsal çerçeveler ve ampirik analizlerle desteklenmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, Prof. Dr. Ünzüle KURT ve Fatih BALLI, bankacılık sektöründe kurumsal sürdürülebilirlik kavramını teorik, kavramsal ve bibliyometrik yönleriyle incelemektedir. Web of Science veri tabanında yapılan taramayla elde edilen 4824 yayının analizi, sürdürülebilirliğin bankacılık alanında hızla artan akademik ilgi gördüğünü ve bu konunun stratejik öneminin giderek güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Doç. Dr. Zehra DOĞAN ÇALIŞKAN, dijital dönüşüm ile sürdürülebilir büyüme arasındaki ilişkiyi teorik bir çerçevede ele almaktadır. Çalışma, dijitalleşmenin yalnızca ekonomik büyüme açısından değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal refahın artırılması açısından da kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, dijital dönüşüm ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin birlikte değerlendirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Merve SARI ve Doç. Dr. Nazife Özge BEŞER, çalışmalarında, sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle incelemektedir. Elde edilen bulgular, ekonomik

büyümenin yalnızca makro göstergelerle değil, sağlık harcamaları, istihdam ve kentleşme gibi sosyo-ekonomik faktörlerle birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Çalışmanın bu yönü, özellikle sağlık ve istihdam politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini değerlendirmek isteyen politika yapıcılar için yol gösterici niteliktedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Rıza ÖZTÜRK ve Doç. Dr. Ebru TOPCU, çalışmalarında, finansal sistemin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini eşik değerler üzerinden analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, finansal gelişmenin hem düşük hem de yüksek gelir rejimlerinde büyümeyi desteklediğini ortaya koyarken, bu etkinin eşik değerin ötesinde zayıfladığını ve finansal derinleşmenin belirli bir noktadan sonra marjinal faydasının azaldığını göstermektedir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların (DYY), her iki rejimde de büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığı, ancak bu etkinin yüksek gelir rejiminde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Çalışma, finansal gelişmenin sınırlarını ve DYY'nin rejim bağımlı etkilerini ortaya koyarak politika yapıcılar açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde Doç. Dr. Şekip YAZGAN, başlıklı çalışmasında, kişi başına düşen orman ürünleri ayak izi serisinin zaman serisi özelliklerini analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, söz konusu serinin durağan olmadığını, yani birim kök içerdiğini göstermektedir. Çalışmada ayrıca, Türkiye'de terk edilmiş tarım arazilerinin ağaçlandırılması ve orman alanlarının genişletilmesine yönelik politikaların son yirmi yılda önemli kazanımlar sağladığına dikkat çekilmektedir. Erozyon kontrolü, mera ıslahı ve çölleşmeyle mücadele gibi çevresel uygulamaların orman ekosistemi üzerindeki olumlu etkileri de kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir.

Çalışmanın altıncı bölümünde Samet GÖZEL ve Doç. Dr. Yusuf DEMİR tarafından yürütülen analizde, vergilendirme politikaları ile vergi teşviklerinin iktisadi kalkınma üzerindeki etkileri, uluslararası karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ampirik bulgular, Türkiye'nin, bir yandan vergi/GSYH oranını kademeli olarak artırarak kamu finansman yapısını güçlendirmesi, diğer yandan ise Ar-Ge teşvik mekanizmalarını genişleterek yenilik kapasitesini daha etkin bir biçimde desteklemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmanın yedinci bölümünde Dr. Öğr. Üyesi Bengü AÇDOYURAN, G20 ülkelerinde 2000–2022 yılları arasında yenilenebilir enerji tüketimini etkileyen makroekonomik değişkenleri bütüncül bir yaklaşımla incelemiştir. Ekonomik büyüme, enerji kullanımı, sanayileşme, kentleşme, doğrudan

yabancı yatırımlar ve finansal gelişmenin kısa dönemli etkileri panel veri analiziyle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak çalışma, G20 ülkelerinde sürdürülebilir enerji politikaları geliştirilmesine ışık tutacak güncel ve karşılaştırmalı ampirik bulgular ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sekizinci bölümünde Volkan TUNÇ ve Doç. Dr. Murat BEŞER, Türkiye'de nominal faiz oranı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, iki değişken arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın dokuzuncu bölümünde Ömer Faruk AYYILDIZ ve Dr. Öğr. Üyesi Süleyman UĞURLU tarafından yürütülen analizde, Türkiye örnekleminde yenilenebilir enerji tüketimi ile enflasyon arasındaki ilişki, ampirik yöntemlerle incelenmiştir. Uygulanan ekonometrik yöntemler sonucunda, yenilenebilir enerji tüketimi ile enflasyon arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir.

Çalışmanın onuncu bölümünde, Yunus ASLAN ve Doç. Dr. Mehmet DİNÇ, Bitcoin ile geleneksel finansal varlıklar arasındaki ilişkileri kantil üzerine kantil regresyon yöntemiyle incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, bu ilişkiler sabit değildir ve piyasa koşullarına göre değişen önemli asimetriler göstermektedir. Özellikle Bitcoin ile altın arasındaki ilişki kantil seviyelerine göre farklılık gösterirken, VIX endeksiyle orta kantillerde pozitif, yüksek kantillerde ise negatif bir korelasyon bulunmuştur.

Çalışmanın on birinci bölümünde, Ayşenur EKERER ve Doç. Dr. Yusuf DEMİR tarafından gerçekleştirilen analizde, finansal okuryazarlığın düzeyi ile kırılgan gruplar arasındaki ilişki kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Bulgular, özellikle kadınlar, düşük gelirli bireyler ve yetersiz eğitim düzeyine sahip kesimler arasında finansal okuryazarlığın genel olarak düşük seviyede olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın on ikinci bölümünde, Necmettin EROĞLU ve Doç. Dr. Mehmet DİNÇ tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'de vergi gelirleri, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, 1995–2024 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak ARDL sınır testi yaklaşımı çerçevesinde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, vergi gelirleri ve kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli, istatistiksel olarak anlamlı bir denge ilişkisinin mevcut olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu esere katkı sunan ve isimleri yukarıda belirtilen değerli yazarlarımıza içtenlikle teşekkür ederiz. Onların bilgi birikimi, akademik birikimleri ve titiz

çalışmaları sayesinde bu kitap, iktisat literatürüne anlamlı bir katkı sunma imkanı bulmuştur. Kitabın, makroekonomiye ilgi duyan araştırmacılar, öğrenciler ve politika yapıcılar için faydalı bir kaynak olmasını temenni ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman UĞURLU
Doç. Dr. Nazife Özge BEŞER

VERGİLENDİRME POLİTİKALARI VE VERGİ TEŞVİKLERİNİN İKTİSADİ KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ*

Samet Gözel**, Yusuf Demir ***

Giriş

Türkiye'de vergilendirme politikaları, kamu finansmanını güçlendirmenin yanı sıra iktisadi kalkınmayı desteklemek amacıyla stratejik araçlar olarak kullanılmıştır. 2010-2023 döneminde vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı % 17,8'den % 25,1'e yükselerek kamu yatırımlarının finansmanını sürdürülebilir kılmıştır (TÜİK, 2023: 45). Bu artış, özellikle enerji, ulaştırma ve sağlık altyapısı projelerine kaynak aktarımını mümkün kılmış; böylece makroekonomik istikrar ve uzun dönemli büyüme performansı olumlu etkilenmiştir (TÜİK, 2023: 56).

Özel sektör yatırımını teşvik etmek amacıyla, 2012'den itibaren "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" çerçevesinde sunduğu KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti ve indirimli kurumlar vergisi gibi unsurlarla teşvik belgeli sabit yatırımların tutarı 35 milyar TL'den 92 milyar TL'ye çıkarılmıştır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023: 12). Bu mekanizmalar, özellikle 5. ve 6. bölgelere yapılan yatırımlarda bölgesel gelişmişlik farklarını azaltarak, yıllık ortalama %7 ek sermaye birikimi ve yaklaşık 1,2 milyon yeni istihdam yaratılmasına imkân tanımıştır (HMB, 2023: 15). Yenilikçi üretim kapasitesini güçlendirmek üzere uygulanan Ar-Ge teşvikleri, 5746 sayılı Kanun kapsamında Ar-Ge harcamalarının % 150'sine kadar gider indirimi ve teknopark muafiyetleri sağlamaktadır. Son on yılda Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı % 0,45'ten % 1,05'e çıkarak toplam 37 milyar TL'ye ulaşmış, özel sektörün Ar-Ge personel sayısı 100 bine yaklaşmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022). Bu gelişme, yüksek katma

* Bu çalışma, danışmanlığını Doç. Dr. Yusuf DEMİR ve yazarlığını Samet GÖZEL'in yaptığı "İktisadi Kalkınmada Vergilendirme Süreci ve Teşviklerin Önemi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir

** Gelir Uzmanı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Antalya Defterdarlığı, sametgozel89@gmail.com, ORCID: orcid.org/0009-0001-9815-7190.

***Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Sivas, ydemir@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0001-5677-8709.

değerli ürün ihracatının artmasına ve uluslararası rekabet gücünün güçlenmesine doğrudan katkıda bulunmuştur.

Vergileme hem kamu gelirlerini artırmak hem de ekonomik faaliyetleri yönlendirmek için önemli bir araçtır. Vergilendirmenin kalkınma üzerindeki etkisi, vergi sisteminin yapısı ve performansına bağlıdır. Vergi sisteminin adil ve şeffaf olması, vergi mükelleflerinin vergi uyumunu artırır ve vergi gelirlerinin düzenli bir şekilde toplanmasını sağlar. Ayrıca, vergi oranlarının makul seviyelerde tutulması, vergi kaçakçılığını önlemeye yardımcı olur ve vergi tabanının genişletilmesine katkıda bulunur. Vergi politikaları, ekonomik büyümeyi teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir. Örneğin, belirli sektörlere veya yatırımlara yönelik vergi teşvikleri, ekonomik kalkınmayı hızlandırabilir ve yeni iş olanakları yaratabilir. Vergi sistemi, sosyal adaleti sağlamaya yönelik olarak da düzenlenmelidir. Gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi, toplumsal huzurun ve ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunur. Bu çalışmanın amacı da vergilendirme politikaları ve vergi teşviklerinin iktisadi kalkınma üzerine etkilerinin uluslararası karşılaştırmalı analizini yapabilmektir.

Türkiye'de Vergilendirmenin ve Vergi Teşviklerinin Kalkınmaya Etkisi

İstihdam faturası üzerinden uygulanan SGK işveren primi desteği ve gelir vergisi stopajı muafiyetleri, özellikle imalat ve hizmet sektörlerinde kayıtlı iş gücünün korunmasını ve genişlemesini sağlamıştır. 2015-2023 döneminde teşvikli sektörlerde yıllık istihdam artışı ortalama % 4,2 düzeyinde gerçekleşirken, teşvik dışı sektörler % 2,8 büyümüş; pandemi şokuna rağmen teşvikli firmalar iş gücünü olumlu tutarak sosyal istikrarın korunmasına yardımcı olmuştur (TÜİK 2024: 29). Bu bütüncül yaklaşım, Türkiye'de vergi oranlarını ve teşvik mekanizmalarını dengeli bir şekilde kullanmanın hem kamu maliyesinin güçlendirilmesi hem de özel sektörün büyüme, yenilikçilik ve istihdam yaratma kapasitesinin artırılması açısından etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

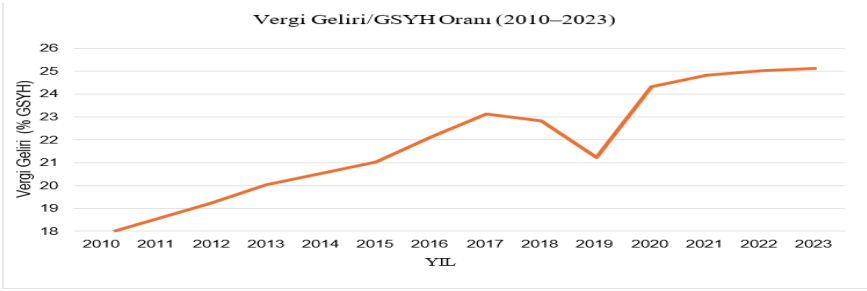

Grafik 1. Vergi Geliri/GSYH Oranı (2010-2023)

Kaynak: TÜİK, Devlet Hesapları Raporu 2023

Türkiye'de vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) oranı, mali kapasitenin ve kamu politikalarının sürdürülebilirliğini yansıtan temel göstergelerden biridir. 2010 yılında bu oran % 17,8 seviyesindeyken, izleyen yıllarda kademeli bir artış eğilimi göstermiş; özellikle mali disiplinin güçlendirildiği, vergi tabanının genişletildiği ve dijital denetim sistemlerinin yaygınlaştırıldığı bir dönemin ardından 2018 yılında % 23,1'e ulaşmıştır. Bu artış, vergi sisteminin ekonomik büyüme süreciyle uyumlu şekilde genişlediğini ve kamu gelirlerinin verimliliğinin arttığını ortaya koymaktadır. 2020 yılında küresel COVID-19 pandemisinin etkisiyle uygulanan vergi ertelemeleri, geçici muafiyetler ve ekonomik daralma, vergi gelirlerinin GSYH'ye oranında düşüşe yol açmış ve oran % 21,2 seviyesine gerilemiştir. Ancak bu dönem sonrası alınan toparlayıcı önlemler, ekonomik aktivitenin yeniden canlanması ve kayıt dışı ekonomiyle mücadelede elde edilen başarılar neticesinde 2021-2023 döneminde oran yeniden yükselmiş ve % 25,1 seviyesine çıkmıştır. Bu yükseliş yalnızca mali kaynakların artırılması açısından değil; aynı zamanda vergi sisteminin krizlere karşı dayanıklılığı ve esnekliğini göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Vergi/GSYH oranındaki bu artış, kamu harcamalarının finansmanında önemli bir kaynak yaratmış; özellikle altyapı yatırımları, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kalkınma öncelikli alanlara aktarılan kaynakların artırılmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, vergi gelirlerindeki her puanlık artışın ekonomik büyümeye dolaylı katkıları da göz ardı edilmemelidir. TÜİK verilerine göre, vergi/GSYH oranındaki her yüzde bir puanlık artış, milli gelire yıllık yaklaşık 0,05 puan ek büyüme katkısı sağlamaktadır (TÜİK, 2023). Bu veri, vergi politikalarının yalnızca mali değil, aynı zamanda makroekonomik istikrar ve büyüme üzerindeki etkilerini de ortaya koymaktadır. Söz konusu göstergeler, kamu finansman sisteminin etkinliğinin artırılmasının ve vergi politikalarının büyüme stratejileriyle uyumlu

kurgulanmasının kalkınma süreci için ne denli belirleyici olduğunu göstermektedir. Vergi gelirlerinin hem oransal hem de mutlak olarak artırılması, yalnızca devletin mali kapasitesini değil, aynı zamanda kamusal hizmetlerin kalitesini ve toplumun devlete olan güvenini de pekiştirmektedir.

2012 yılında 35 milyar TL seviyesinde olan teşvik belgeli yatırım tutarı, izleyen yıllarda uygulanan geniş kapsamlı yatırım teşvik politikaları sayesinde istikrarlı bir artış göstermiş; 2018 itibarıyla 75 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu büyüme, teşvik sisteminin sermaye yatırımları üzerindeki itici gücünü yansıtmakta olup, özel sektörün yatırım kararlarında kamu desteklerinin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. 2020 yılında COVID-19 pandemisinin neden olduğu ekonomik belirsizlikler nedeniyle geçici bir gerileme yaşansa da 2021–2023 döneminde teşvik belgeli yatırımlar 85–95 milyar TL aralığında istikrar kazanmıştır. Bu rakamlar, kamu müdahalesinin yatırım eğilimlerini dengeleyici etkisini ve yatırımcı güvenini pekiştirici fonksiyonunu göstermektedir.

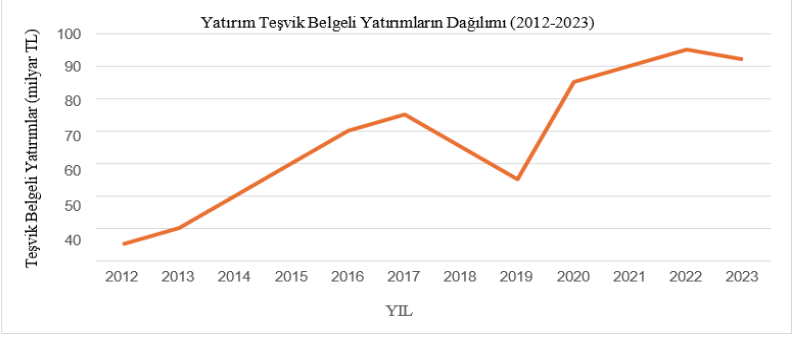

Grafik 2. Yatırım Teşvik Belgeli Yatırımların Dağılımı (2012-2023)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yatırım Teşvik Sistemi Uygulama Rehberi 2023

Bölgesel kalkınma politikaları açısından incelendiğinde, 5. ve 6. Bölgelerdeki teşvikli yatırım payı dikkat çekici biçimde artış göstermiştir. 2012 yılında bu bölgelerin toplam içindeki payı %10 seviyesindeyken, 2023 itibarıyla %18'e yükselmiştir. Bu artış, kamu otoritesinin bölgesel dengesizliği azaltma konusundaki kararlılığını ve teşvik sisteminin mekânsal eşitsizlikleri dengeleyici rolünü ortaya koymaktadır. Özellikle bölgelerde uygulanan ilave vergi avantajları, yatırım yeri tahsisleri ve istihdam destekleri, sermaye hareketliliğini bu alanlara yönlendirmiştir.

Sektörel dağılım açısından değerlendirildiğinde, teşvik belgeli yatırımların % 45'inin imalat sanayine yöneldiği, bunu % 25 ile enerji, % 15 ile lojistik ve % 15 ile turizm-hizmet sektörlerinin izlediği görülmektedir. Bu yapı, teşvik sisteminin hem sanayi üretimini hem de altyapı ve hizmet sektörlerini destekleyen dengeli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İmalat sanayine sağlanan destekler, ithalat bağımlılığını azaltıcı ve ihracat kapasitesini artırıcı etkiler üretirken, enerji sektöründeki yatırımlar ise enerji arz güvenliğinin sağlanması ve yenilenebilir kaynakların kullanımının yaygınlaştırılması açısından stratejik bir rol üstlenmektedir.

Sabit sermaye oluşumuna yıllık ortalama % 7 oranında ek katkı sağladığı hesaplanan bu teşvik mekanizmaları, doğrudan üretken yatırımları artırmanın yanı sıra, istihdamı da önemli ölçüde etkilemiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre, teşvik belgeli yatırımlar sayesinde 2012-2023 döneminde ilgili sektörlerde toplam 1,2 milyon kişilik yeni istihdam yaratılmıştır. Bu veri, teşvik politikalarının sadece ekonomik büyüklüklere değil, aynı zamanda toplumsal refah göstergelerine de doğrudan katkı sağladığını göstermektedir (HMB, 2023).

Teşvik sisteminin bu denli güçlü sonuçlar üretebilmesi, yalnızca sağlanan mali avantajlara değil; aynı zamanda izleme, denetim ve performans değerlendirme süreçlerinin kurumsallaştırılmasına da bağlıdır. Bu kapsamda, bölgesel yatırım etkilerinin sektörel bazda ölçülmesi ve teşviklerin ihtiyaç odaklı yeniden yapılandırılması, kamu kaynaklarının etkin kullanımı açısından kritik bir öneme sahiptir.

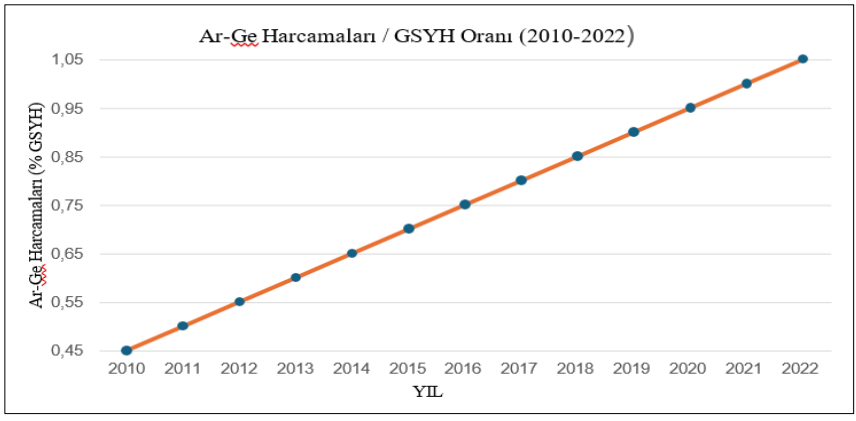

Grafik 3. Ar-Ge Harcamaları/GSYH (2010-2022)
Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Ar-Ge Teşvik Raporu 2022

2010 yılında gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYH) %0,45'i düzeyinde gerçekleşen Türkiye'nin Ar-Ge harcamaları, izleyen yıllarda uygulanan vergi

teşvikleri, teknopark politikaları ve kamu destek programları sayesinde istikrarlı bir yükseliş göstermiştir. Bu oran 2016'da % 0,75'e, 2020'de % 0,95'e ve 2022 itibarıyla % 1,05 seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu artış, Türkiye'nin bilgi temelli ekonomi yolunda attığı adımların somut bir göstergesi olarak değerlendirilmekte olup, araştırma ve yenilik kapasitesinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar Türkiye, OECD ortalaması olan % 2,5'in gerisinde kalsa da son beş yılda ortalama % 8'lik reel büyüme kaydederek Ar-Ge harcamasını 37 milyar TL seviyesine taşımayı başarmıştır (GİB 2022). Bu gelişmenin arka planında, özel sektöre yönelik Ar-Ge teşviklerinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle teknoparklar bünyesindeki vergi muafiyetleri, kurumlar vergisi istisnaları, KDV muafiyetleri ve Ar-Ge harcamalarına yönelik % 150 oranında gider indirimi, firmaların Ar-Ge yatırım kararlarını olumlu yönde şekillendirmiştir. 2010-2022 dönemi arasında özel sektörün Ar-Ge harcamalarının yaklaşık 3,5 kat artması, bu teşviklerin yatırım davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Aynı dönemde, Ar-Ge personel sayısı da hızlı bir artış göstermiş; 2022 yılı itibarıyla 100 bine yaklaşmıştır. Bu artış yalnızca teknik kapasitenin yükselmesine değil, aynı zamanda istihdam yapısının bilgi yoğun sektörlere doğru dönüşümüne de katkı sağlamaktadır.

Artan Ar-Ge harcamalarının ekonomik etkileri sadece iç piyasayla sınırlı kalmamış; dış ticaret yapısında da nitelikli dönüşümler yaratmıştır. Özellikle yüksek teknolojili ürün ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı, 2010 yılında %1,2 seviyesindeyken, 2022 itibarıyla %3,8'e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Bu artış, Türkiye'nin düşük ve orta teknolojiye dayalı üretim yapısından, daha yüksek katma değer üreten sektörlere doğru yöneldiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ar- Ge yatırımlarının teşvikiyle birlikte savunma sanayi, bilişim teknolojileri, ilaç ve biyoteknoloji gibi stratejik sektörlerde dışa bağımlılık azalırken, ihracatta marka ve teknoloji yoğunluklu ürünlerin payı giderek artmaktadır.

Türkiye'nin bu süreçte kat ettiği mesafe önem arz etmekle birlikte, mevcut seviyenin küresel rekabet ortamında yeterli olmadığı da açıktır. Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranını artırma hedefi doğrultusunda, özel sektör teşviklerinin yanı sıra kamu finansmanının da artırılması; üniversite-sanayi iş birliğinin güçlendirilmesi ve yüksek teknolojiye yönelik girişimcilik ekosisteminin desteklenmesi gerekmektedir. Bilgi üretimi ve teknolojik yetkinlik, kalkınmanın uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır.

2015-2018 dönemi, Türkiye'de teşvikli sektörlerde istihdam artışının % 12 seviyesinde gerçekleştiği, dinamik bir büyüme sürecini yansıtmaktadır. Bu dönemde uygulanan vergi indirimi, işveren prim desteği ve bölgesel teşvik paketleri sayesinde, özellikle imalat sanayii ve hizmet sektörlerinde iş gücü talebinde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Ekonomik büyüme ile paralel seyreden bu istihdam artışı, bölgesel dengesizliklerin azaltılmasına ve işsizlik oranlarının düşürülmesine de katkı sağlamıştır.

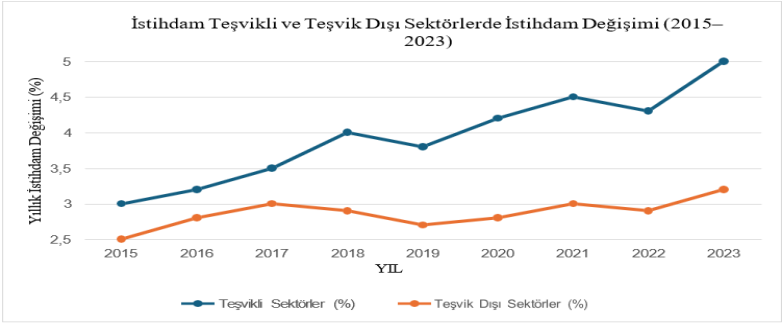

Grafik 4. Teşvikli ve Teşvik Dışı Sektörlerde İstihdam Değişimi (2015-2023)
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İşgücü Piyasası İstatistikleri 2024

2019-2020 yıllarında ise küresel ekonomik yavaşlamanın ve pandemi koşullarının etkisiyle iş gücü piyasasında daralma yaşanmış, teşvikli sektörlerde istihdam büyümesi geçici olarak duraksamıştır. Buna rağmen, 2021-2023 döneminde ekonomik toparlanma süreci ile birlikte teşvik kapsamındaki firmalar, genel ortalamanın üzerinde bir performans sergileyerek işe alım süreçlerini hızlandırmıştır. Bu süreçte teşvikli firmaların istihdam artış hızının, teşvik dışı firmalara kıyasla ortalama % 8 daha yüksek gerçekleşmesi, kamu politikalarının iş gücü üzerindeki pozitif etkisini ortaya koymaktadır.

Özellikle SGK işveren primi desteği ve stopaj muafiyetleri gibi doğrudan istihdamı hedefleyen uygulamalar, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) için kritik bir maliyet avantajı yaratmıştır. Bu destekler sayesinde, yeni personel istihdam etme maliyeti düşmüş, kayıtlı istihdamın artması teşvik edilmiş ve işgücüne katılım oranlarında olumlu yönde bir ivme yakalanmıştır. Söz konusu desteklerin hem kadın istihdamını hem de genç işgücü katılımını artırıcı etkileri de çeşitli istatistiksel analizlerde gözlemlenmiştir (TÜİK, 2024).

Avrupa Birliği Ülkelerinde Vergilendirme ve Vergi Teşviklerinin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerde vergilendirme politikaları ve vergi teşvik mekanizmaları, ekonomik büyüme, yatırımların yönlendirilmesi, istihdamın artırılması ve sosyal refahın sağlanması gibi kalkınma hedefleri doğrultusunda stratejik bir rol üstlenmektedir. AB içinde yer alan ülkelerin farklı ekonomik yapıları ve kalkınma düzeyleri, uygulanan vergi politikalarının çeşitlenmesine neden olmakta ve bu farklılıklar Avrupa genelindeki ekonomik uyum politikalarını doğrudan etkilemektedir.

Vergi gelirlerinin GSYH içindeki oranı, ülkelerin kamu hizmetlerini ne ölçüde vergisel kaynaklarla finanse ettiklerini ortaya koyarken; teşvik sistemleri ise devletin belirli ekonomik faaliyetleri destekleme biçimini temsil etmektedir. AB'de uygulanan vergi teşvikleri genellikle yatırım, araştırma-geliştirme, yeşil dönüşüm ve bölgesel kalkınma alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu bölümde, AB seçilmiş ülkelerinin vergi politikaları ile vergi teşviklerinin kalkınma üzerindeki etkileri grafikler eşliğinde değerlendirilmektedir.

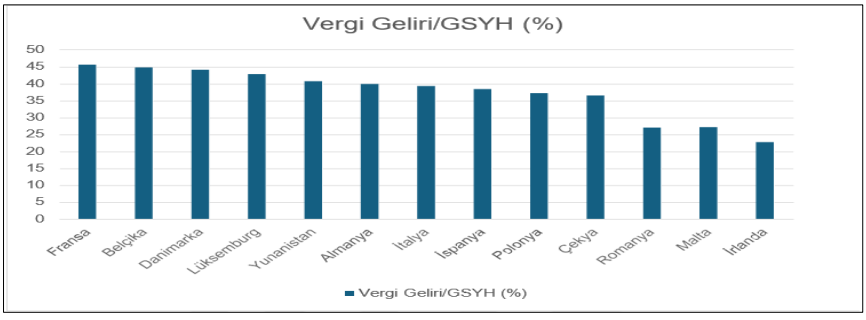

Grafik 5. AB Seçilmiş Ülkelerinde Vergi Geliri/GSYH Oranı (2023)
Kaynak: Eurostat 2023

AB üyesi ülkelerde vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı, mali sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme hedefleri açısından temel göstergelerden biridir. Aşağıdaki grafik, Eurostat (2023) tarafından sağlanan verilere dayanarak, AB seçilmiş ülkelerinin vergi gelirlerinin milli gelire oranını göstermektedir.

AB seçilmiş ülkelerinde vergi geliri oranlarında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Fransa (%45,6), Belçika (%44,8) ve Danimarka (%44,1) gibi ülkeler, yüksek vergileme düzeyleri ile geniş sosyal politikaları ve kamu yatırımlarını finanse etmektedirler. Buna karşılık İrlanda (%22,7), Romanya

(%27,0) ve Malta gibi ülkeler, düşük vergi yükü ile yabancı yatırım çekmeyi hedefleyen bir strateji benimsemektedir. Bu farklılaşma, AB içinde kamu finansmanı ve kalkınma modellerinin ne ölçüde çeşitlilik gösterdiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Eurostat 2023).

Vergi teşvikleri, AB içinde bölgesel kalkınma politikalarının önemli bir parçasını oluşturmakta ve yatırımları artırma noktasında kritik rol oynamaktadır. Avrupa Yatırım Bankası (EIB, 2023) tarafından hazırlanan grafik, teşvik uygulanan bölgelerde yatırım hacmindeki artışı göstermektedir. Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla çeşitli vergi teşvikleri uygulamaktadır. Bu teşvikler; Ar-Ge faaliyetleri için sağlanan vergi kredileri, yenilenebilir enerji yatırımlarına tanınan gelir vergisi indirimleri ve belirli mal ve hizmetler için uygulanan katma değer vergisi (KDV) istisnaları gibi araçlarla firmaların yatırım maliyetlerini azaltarak özel sektör yatırımlarını teşvik etmektedir.

OECD'nin 2025 yılı değerlendirmesine göre, kurumsal gelir vergisi teşvikleri son dönemde daha da yaygınlaşmış ve bu teşviklerin hedefleme yapısı, çevresel sürdürülebilirlik ve dijital dönüşüm gibi stratejik alanlarla daha uyumlu hale getirilmiştir (OECD, 2025). Vergi teşviklerinin kamu maliyesine etkisi ise Eurostat tarafından yayımlanan verilerle izlenebilmektedir. 2023 yılında AB27 genelinde vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı %39,0 olarak gerçekleşmiştir (European Commission 2023). Bu oran, önceki yıllara göre bir düşüşe işaret etmekte olup, uygulanan vergi muafiyetleri ve indirimlerin bütçe gelirleri üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Ancak bu uygulamaların yatırım ortamını iyileştirerek uzun vadede büyümeyi destekleyici bir araç olarak işlev gördüğü değerlendirilmektedir.

Vergi teşviklerinin yatırım hacmi üzerindeki etkisine dair kapsamlı ve bölgesel düzeyde veri sunan çalışmalardan biri, Avrupa Yatırım Bankası'nın (EIB) yayımladığı Investment Report 2023/2024 başlıklı rapordur. Raporda yer alan ve doğrudan hükümetler tarafından sağlanan yatırım hibelerinin GSYH'ye oranlarını gösteren grafik, 2019–2022 döneminde bu desteklerin AB genelinde ve farklı bölgelerdeki seyrini ortaya koymaktadır. Bu dönemde AB genelinde yatırım hibelerinin GSYH'ye oranı % 0,6'dan % 1,3'e yükselmiştir. Güney Avrupa'da bu oran %0,8'den %2,1'e çıkarken; Orta ve Doğu Avrupa'da %0,5'ten %1,1'e, Batı ve Kuzey Avrupa'da ise %0,7'den %1,0'a ulaşmıştır (European Investment Bank, 2023). Bu veriler, kamu desteklerinin yatırım üzerindeki bölgesel etkilerini açıkça göstermektedir.

Güney Avrupa ülkelerinde enerji, dijital altyapı ve sürdürülebilir ulaşım gibi alanlara yönelik yüksek tutarlı hibeler dikkat çekerken; Orta ve Doğu Avrupa'da özellikle KOBİ'lerin üretim kapasitelerini artırmaya yönelik desteklerin ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Batı ve Kuzey Avrupa'da ise daha çok Ar-Ge yatırımlarını destekleyen nitelikte teşvikler uygulanmıştır.

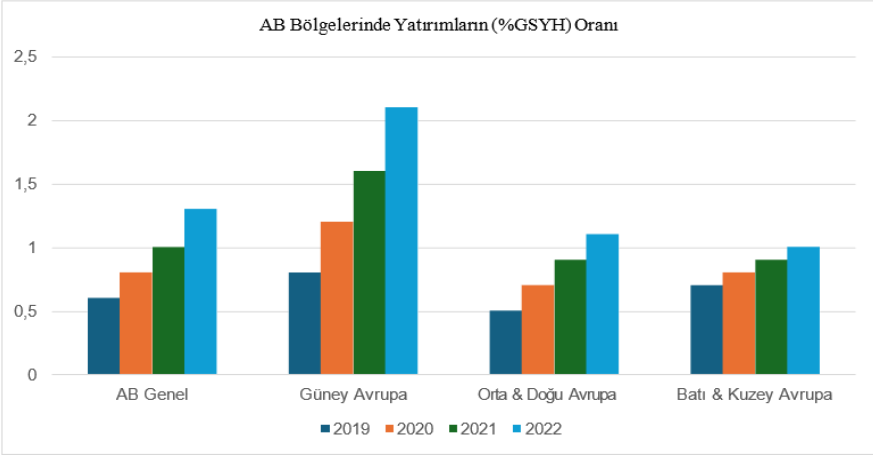

Grafik 6. 2019–2022 Döneminde AB Bölgelerinde Yatırım Hibelerinin GSYH'ye Oranı
Kaynak: European Investment Bank (EIB), Investment Report 2023/2024

Vergi teşviklerinin yatırım üzerindeki etkisinin sürdürülebilir olabilmesi için bu araçların hedefe yönelik, izlenebilir ve diğer kamu destek mekanizmalarıyla koordineli şekilde uygulanması gerekmektedir. AB düzeyinde yürütülen Uyum Politikası çerçevesinde bu tür desteklerin bütüncül kalkınma stratejileriyle entegre edilerek kullanımı, kamu kaynaklarının etkinliğini artırmakta ve yatırım ortamının istikrarını güçlendirmektedir.

Tablo 1. Ülkelere göre toplam vergi geliri, 2020-2023 (milyon euro)

	2020	**2021**	**2022**	**2023**
Belçika	229.177,7	250.657,2	274.039,8	292.623,9
Bulgaristan	23.227,7	26.795,8	33.002,0	34.843,7
Çek Cumhuriyeti	89.452,6	98.585,2	114.561,6	127.322,5
Danimarka	167.614,1	184.796,2	184.800,0	188.736,0
Almanya	1.612.652,0	1.747.866,0	1.852.590,0	1.917.448,0
Estonya	10.952,8	12.432,9	14.173,0	15.431,9
İrlanda	83.265,1	99.517,6	115.881,1	123.452,8
Yunanistan	83.319,0	91.903,0	104.754,0	108.615,0
İspanya	468.267,0	528.950,0	574.012,0	628.283,0
Fransa	1.223.272,6	1.326.274,8	1.424.969,5	1.455.038,0

Hırvatistan	23.549,5	26.595,8	30.439,4	35.715,4
İtalya	791.669,0	869.213,0	934.972,0	992.119,0
Kıbrıs	9.030,7	10.525,5	11.937,7	13.761,8
Letonya	11.739,2	12.690,7	14.211,1	16.255,7
Litvanya	18.060,3	20.500,2	23.974,0	27.073,5
Lüksemburg	28.345,9	31.708,2	34.135,5	37.415,9
Macaristan	60.506,6	63.501,3	71.928,9	84.094,2
Malta	4.790,1	5.420,7	5.935,2	6.561,3
Hollanda	360.920,0	389.572,0	429.861,0	457.397,0
Avusturya	186.768,3	204.468,6	222.676,4	236.950,8
Polonya	217.421,1	243.829,2	263.469,4	312.748,6
Portekiz	87.189,7	96.378,0	106.276,3	116.608,5
Romanya	71.325,4	78.998,3	95.821,1	109.392,8
Slovenya	20.621,4	23.556,7	25.404,9	28.083,9
Slovakya	36.977,2	40.579,6	45.494,9	53.172,1
Finlandiya	120.365,0	130.505,0	139.608,0	144.350,0
İsveç	238.577,7	268.051,7	275.518,8	262.484,2
İzlanda	7.997,0	8.959,1	11.650,5	12.608,9
Norveç	177.736,2	244.075,3	361.398,6	282.384,1
İsviçre	229.543,4	243.750,9	267.986,4	276.187,5

Kaynak: Eurostat, 2024

Yukarıdaki tabloda AB'ye üye ülkelerin 2020-2023 yılları arası toplam vergi gelirleri gösterilmiştir. En fazla vergi gelirine sahip ülke Almanya olarak görülmektedir. Onu Fransa ve İtalya izlemektedir. En az vergi gelirine sahip ülke ise Malta'dır. Onu İzlanda ve Kıbrıs takip etmektedir.

Asya-Pasifik ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergilendirme Politikaları ile Teşviklerin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri

Asya-Pasifik ve gelişmekte olan ülkeler, iktisadi kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla son yıllarda kamu maliyesi politikalarında yeniden yapılanma süreçlerine girmiştir. Bu süreçte, özellikle vergi tabanının genişletilmesi, vergi gelirlerinin sürdürülebilirliği ve özel sektör yatırımlarının desteklenmesine yönelik vergi teşviklerinin artırılması dikkat çekmektedir. Vergi sistemlerinin yeniden yapılandırılması ve teşvik mekanizmalarının uygulanması, sadece kamu gelirlerinin artışı açısından değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma dengesizliklerinin giderilmesi ve ihracata dayalı büyümenin desteklenmesi açısından da önem taşımaktadır.

OECD'nin 2024 yılında yayımladığı Revenue Statistics in Asia and the Pacific raporuna göre, 2022 yılında Asya-Pasifik bölgesindeki 36 ekonomide ortalama vergi geliri/GSYH oranı %19,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran,

OECD ortalaması olan %34,0 ve Latin Amerika ve Karayipler (LAC) ortalaması olan %21,5'in altında kalmaktadır (OECD, 2024). Bölge içindeki farklılıklar oldukça çarpıcıdır: Japonya (%34,1) ve Kore (%32,0) gibi gelişmiş ekonomilerde vergi gelirleri GSYH'nin önemli bir kısmını oluştururken; Sri Lanka (%7,4), Bangladeş (%7,5) ve Pakistan (%10,0) gibi ülkelerde bu oran son derece düşüktür. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde vergi tabanının darlığı, kayıt dışı ekonomi ve kurumsal kapasite yetersizlikleriyle ilişkilendirilmektedir.

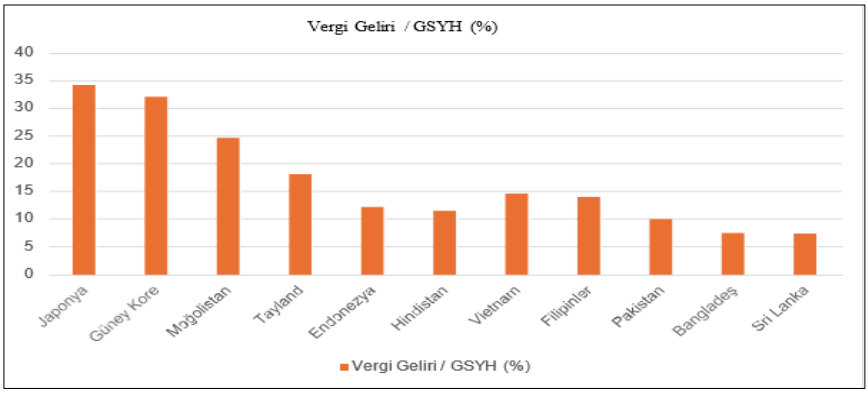

Grafik 7. Asya-Pasifik Ülkelerinde Vergi Geliri/GSYH Oranları (2022)
Kaynak: OECD (2024), Revenue Statistics in Asia and the Pacific 2024.

Kalkınma hedeflerine ulaşmak isteyen ülkeler için kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasının, mali özerklik açısından ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu ülkelerin iktisadi kalkınma sürecinde, yalnızca dış borçlanmaya dayalı finansman modellerinden ziyade, iç kaynak mobilizasyonuna yönelmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. İktisadi kalkınmanın bir diğer bileşeni olan sanayi ve teknoloji yatırımlarında, Ar-Ge harcamalarının önemi giderek artmaktadır. UNCTAD'ın 2023 yılında yayımladığı Asia-Pacific Trade and Investment Report raporuna göre, Çin, Hindistan, Güney Kore ve Singapur gibi ülkeler Ar-Ge harcamalarını vergi muafiyetleri, amortisman kolaylıkları ve kamu destekli fonlarla artırmayı başarmıştır (UNCTAD, 2023). Bu ülkelerde Ar-Ge yatırımlarıyla ihracat hacmi arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit edilmiştir.

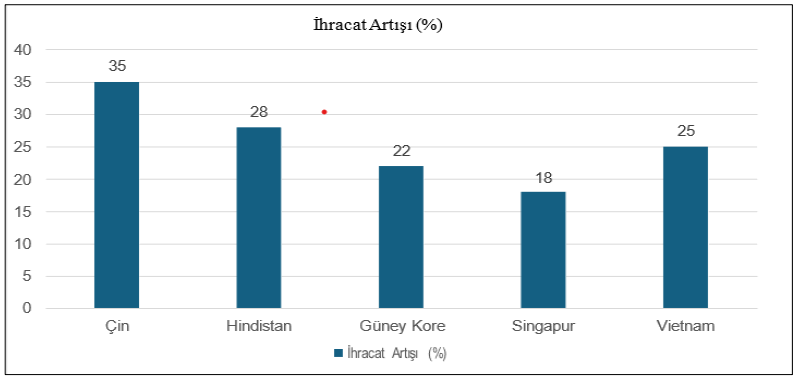

Grafik 8. Seçilmiş Ülkelerde Ar-Ge Teşvikleri ve İhracat Artışı (2018–2022)

Kaynak: UNCTAD (2023), Asia-Pacific Trade and Investment Report.

Özellikle Çin, 2018–2022 döneminde uyguladığı yüksek teknoloji odaklı teşvik programları sayesinde, toplam ihracat hacmini önemli ölçüde artırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından, bu tür teşviklerin sadece ihracat performansını değil, aynı zamanda istihdam yaratma ve teknoloji transferi kapasitesini de güçlendirdiği görülmektedir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin yalnızca vergi gelirlerini artırmaya değil, aynı zamanda bu gelirleri nasıl kullandıklarına da odaklanmaları gerektiği açıktır. Kamu harcamalarının niteliği, özellikle Ar-Ge, dijital altyapı ve ihracat destek programlarına yönlendirilmesi, iktisadi kalkınmanın hızlanması açısından kritik önemdedir.

OECD (Gelişmiş Ekonomiler) Karşılaştırması

OECD ülkelerinde kurumlar vergisi oranları ve doğrudan yabancı yatırım (FDI) girişleri, ülkelerin iktisadi kalkınma politikalarını değerlendirmede önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Vergi oranları, yabancı yatırım kararlarını etkileyen unsurlar arasında önemli bir rol oynasa da yatırım ortamının genel kalitesi, siyasi istikrar, hukuk sistemi, altyapı düzeyi ve makroekonomik güvenilirlik gibi yapısal faktörler de yatırımcıların kararlarında belirleyici olmaktadır. 2024 yılı kurumlar vergisi oranı % 23,85'tir. En düşük oran % 9 ile Macaristan'da, en yüksek oran ise % 35 ile Kolombiya'da uygulanmaktadır. Almanya %29,9, Japonya % 29,7, ABD % 25,8, Kanada % 26,5, Fransa % 25, Birleşik Krallık % 25, Hollanda % 25,8, İsviçre % 11,9-21,1 aralığında, İrlanda % 12,5 ve Türkiye % 25 oranlarıyla listelenmektedir (OECD, 2024).

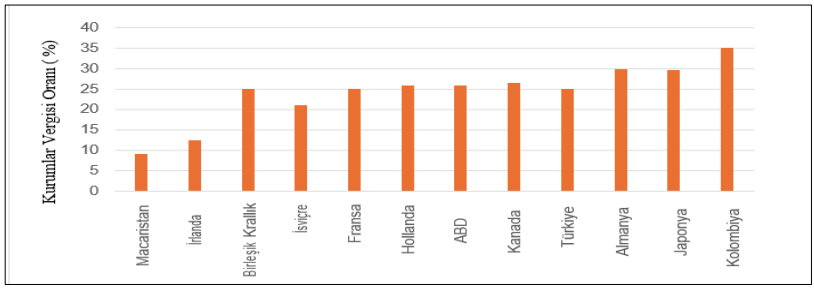

Grafik 9. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranları (2024)
Kaynak: OECD, Corporate Tax Statistics 2024.

Karşılaştırmalı Değerlendirme: Vergi Yükü ve Teşviklerin Bölgesel Büyümeye Etkilerinin Analizi

OECD ülkelerinde vergi geliri/GSYH oranları ve Ar-Ge harcamalarına yönelik vergi teşvik payları, ekonomik kalkınma modellerinin temel göstergelerindendir. Vergi/GSYH oranları, kamu hizmetleri ve altyapı yatırımlarını finanse etme kapasitesini; Ar-Ge harcaması ve teşvik oranları ise yenilikçilik dinamiklerini yansıtır. Aşağıda, 2023 verileri temel alınarak sekiz bölgenin karşılaştırmalı analizi sunulmuştur.

Tablo 2. Seçilmiş Ülkelerde Vergi Gelirlerinin GSYH'ye Oranı, Ar-Ge Harcamaları ve Teşvik Payları

Bölge / Ülke	Vergi Geliri/GSYH (%)	Ar-Ge Harcaması/ GSYH (%)	Ar-Ge / Teşvik Payı (%)
OECD Ortalaması	33,9	2,5	55
AB27	39	2,3	58
Japonya	30,1	3,2	60
Güney Kore	28,9	4,6	62
ABD	25,2	2,7	65
Kanada	31	1,8	60
Latin Amerika Ortalaması	21,5	0,5	25
Türkiye	25,1	1,05	18

Kaynak: OECD. (2023). Revenue Statistics 2023.

Tabloya bakıldığında, OECD ortalamasının %33,9, AB27 ortalamasının ise %39,0 düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu oranlar, gelişmiş ekonomilerin kamu hizmetleri, sosyal güvenlik ve altyapı yatırımları gibi geniş kapsamlı harcamaları güçlü bir vergi yapısı ile finanse ettiklerini göstermektedir. Gelişmiş Asya ekonomilerinden Japonya % 30,1, Güney Kore ise % 28,9

oranıyla daha düşük ama istikrarlı ve rekabetçi bir vergi ortamı sunmaktadır. Bu ülkelerde vergi yükü yatırım, ihracat ve teknoloji üretimi gibi büyüme odaklı alanlarda dengeleyici bir unsur olarak konumlandırılmaktadır. Kuzey Amerika'da ise ABD %25,2, Kanada %31,0 ile daha esnek bir yapıya sahiptir ve bu oranlar, kamu finansmanı ile özel sektör dinamizmi arasında kurulan dengeyi yansıtmaktadır.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, ortalama % 21,5 ile en düşük vergi/GSYH oranına sahip bölge konumundadır. Bu durum, çoğunlukla kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, vergi tahsilat kapasitesinin düşüklüğü ve kamu hizmetlerinin sınırlılığı ile açıklanmaktadır. Türkiye ise % 25,1'lik oranıyla OECD ve AB ortalamalarının altında, ancak Latin Amerika'nın üzerinde konumlanmaktadır. Bu konum, Türkiye'nin vergi sisteminin kamu yatırımlarını ve sosyal harcamaları finanse etme kapasitesinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Yukarıdaki dağılım, yüksek sosyal harcama ve altyapı yatırımını vergi yüküyle dengeleyen Avrupa Birliği modeli ile, daha düşük vergi oranlarıyla yatırım teşviklerini önceleyen Kuzey Amerika ve Asya modelleri arasındaki stratejik tercih farklılıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye'nin bu bağlamda, kamu finansman kapasitesini güçlendirmek için vergi tabanını genişletme ve kayıt dışılığı azaltma ihtiyacı açık bir biçimde ortadadır.

Yukarıdaki veriler aynı zamanda Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı ile toplam Ar-Ge desteği içindeki vergi teşvik payını karşılaştırmaktadır. OECD ülkelerinde Ar-Ge harcaması ortalama % 2,5 seviyesindedir ve bu harcamaların %55'i vergi indirimleri ile desteklenmektedir. Türkiye'de ise Ar-Ge harcaması yalnızca % 1,05 düzeyinde kalmakta ve toplam Ar-Ge desteklerinin yalnızca % 18'i vergi teşviklerinden oluşmaktadır. Bu tablo, Türkiye'nin vergi teşviklerini Ar-Ge politikalarında yeterince kullanmadığını ve inovasyon ekosistemini yeterince destekleyemediğini göstermektedir. Buna karşılık, ABD'de KOBİ'lere sağlanan % 14'e varan vergi kredileri, Japonya ve Fransa'da %60'ın üzerinde uygulanan Ar-Ge vergi indirimleri, yüksek teknoloji odaklı ve sürdürülebilir yenilikçi ekosistemleri canlı tutan önemli unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Bu ülkelerde uygulanan vergi temelli destekler, firmaların Ar-Ge harcamalarını artırmalarına doğrudan katkı sağlamakta ve nitelikli üretim yapısına geçişi hızlandırmaktadır.

SONUÇ

Vergi politikalarının ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri çeşitli boyutlarıyla ele alındığında, insan kaynağının niteliğini geliştirmeye yönelik vergi destekli eğitim ile araştırma-geliştirme harcamalarının verimliliği artırma ve yenilikçi kapasiteyi güçlendirme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Bu tür yatırımların, işgücünün teknik becerilerini zenginleştirmesi ve toplumsal refah düzeyine olumlu katkı sunması sayesinde, uzun vadeli büyüme dinamiklerini destekleyen önemli faktörler arasında yer alabildiği değerlendirilmektedir.

Sanayileşme ve teknolojik altyapı alanına yönlendirilen vergi indirimleri ile muafiyetlerin ekonomik dinamizmi hızlandırdığı, üretim kapasitesini genişlettiği ve küresel rekabet gücünü artırdığı tespit edilmiştir. Bu mekanizmalar, sermaye birikimini teşvik ederek firmaların ölçek ekonomilerinden yararlanmasına imkân tanımakta; sonuçta ülke ekonomisi hem ihracat hacmini hem de yerli katma değeri yükseltmektedir. Ancak bu teşviklerin etkinliği, şeffaf ve hesap verebilir bir vergi yönetimi altyapısına doğrudan bağlıdır. Türkiye'nin Ar-Ge performansını OECD düzeyine yaklaştırabilmesi için, sadece harcama miktarını artırması değil; aynı zamanda vergi teşviklerinin toplam destek içindeki oranını %50 seviyesine çıkarması gerekmektedir. Bu oran, özel sektörün Ar-Ge yatırımlarına yönelmesini sağlayacak ve bilgi temelli üretim kapasitesinin gelişimini destekleyecektir. Ayrıca teşviklerin etkinliği yalnızca oranlarıyla değil, uygulama ve izleme mekanizmalarının şeffaflığı ile de yakından ilişkilidir. Bu nedenle Türkiye'nin, teşviklerin bölgesel ve sektörel etkilerini ölçen, performansa dayalı ve şeffaf izleme sistemleri kurarak kaynak kullanımının verimliliğini artırması gerekmektedir. Bu karşılaştırmalı değerlendirme, Türkiye'nin hem vergi/GSYH oranını kademeli olarak yükselterek kamu finansmanını güçlendirmesi hem de Ar-Ge teşvik paketini genişleterek yenilikçiliği daha etkili şekilde desteklemesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Kaynaklar

European Investment Bank (EIB). (2023). Investment Report 2023/2024: Transforming for competitiveness. Chapter 2: Government Investment, Figure 5, s.61. https://www.eib.org/attachments/publications/20230323_investment_report_2023_chap2.pdf. (E.T.: 22.11.2025).

European Commission. (2023). Taxation trends in The European Union. Taxation and Customs Union. https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/283669 ce-33aa-49dc-ba2e-fd8d669a4482_en. (E.T.:22.11.2025).

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2022). Ar-Ge ve inovasyon teşvikleri (L-5746 sayılı Kanun). https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yatirimlarda-vergisel-tesvikler/l-kanunlarina-gore-vergisel-tesvikler/l-5746. (E.T.:22.11.2025).

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2022). Faaliyet raporu. Ankara: GİB Yayınları, s. 15. https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2022/2022_faaliyet_raporu.pdf. (E.T.:22.11.2025).

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2023). *Yatırımlarda vergisel teşvikler ve indirimli kurumlar vergisi uygulamaları*. Ankara: GİB Yayınları.

Hazine ve Maliye Bakanlığı (2023). *Yatırım teşvik sistemi sunumu* 2023, 12-17.

OECD. (2023). Revenue statistics 2023. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-2023_9d0453d5- en.html. (E.T.:22.11.2025).

OECD. (2024). *Corporate tax statistics 2024*: Fifth edition. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9c27d6e8-en.

OECD. (2024). *Revenue statistics in Asia and the pacific 2024*. Paris: OECD Publishing. Erişim: https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-in-asia-andthe-pacific2024_e4681bfa-en.html.

OECD. (2025). *R&D tax incentives continue to outpace other forms of government support for R&D in most countries*. Paris: OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/data/insights/statistical-releases/2025/04/rd-tax- incentives-continue-to-outpace-other-forms-of-government-support-for-rd-in- most-countries.html. (E.T.:22.11.2025)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Devlet hesapları raporu,45-56.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). İşgücü piyasası istatistikleri, 28-29.

UNCTAD. (2023). Asia-Pacific trade and ınvestment report 2023/24: Unleashing digital and green opportunities for ınclusive trade and ınvestment.

United Nations. (2020). *Financing for sustainable development report 2020*. New York: United Nations Publications, 12.